

Niestabilność finansowa i rozwojowa regionów a dobrobyt społeczeństw lokalnych

Eliza Frejtag-Mika

Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny w Radomiu, Wydział Ekonomiczny,
Katedra Ekonomii
e-mail: efrejtagmika@interia.pl

Katarzyna Sieradzka

Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny w Radomiu, Wydział Ekonomiczny,
Katedra Ekonomii
e-mail: katarzyna.sieradzka@onet.eu

DOI: 10.12846/j.em.2014.04.10

Streszczenie

W artykule podjęto zagadnienia dysproporcji rozwojowych regionów w Polsce, problemów związanych z finansowaniem jednostek samorządu terytorialnego w kontekście stabilności finansowej, jak również zróżnicowania społeczno-gospodarczego w poziomie i jakości życia społeczeństwa (gospodarstw domowych). Przedstawiono i usystematyzowano badania dotyczące rozwoju regionalnego, jak również wskazano działania mające na celu zmniejszanie dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym polskich regionów.

Słowa kluczowe

dysproporcje rozwojowe, deficyty budżetowe regionów, asymetria dobrobytu

Wstęp

Kluczowym problemem polskiej przestrzeni społeczno-gospodarczej stał się jej dyskredycjonalny podział. Regiony są niezwykle silnie zróżnicowane, zarówno pod względem finansowym, rozwojowym, jak również jakości życia społeczeństw (gospodarstw domowych).

Celem artykułu jest ocena i analiza najważniejszych czynników decydujących o rozwoju regionów, problemów z finansowaniem jednostek samorządu terytorialnego w kontekście stabilności finansowej oraz z asymetrią dobrobytu ekonomicznego lokalnych społeczności.

W tekście zostały zawarte uwagi dotyczące pożądaných działań sanacyjnych odnośnie niwelowania dysproporcji rozwojowych województw. Artykuł stanowi syntezę zagadnień z zakresu badań nad rozwojem regionalnym. Usystematyzowano badania przeprowadzone w Polsce w zakresie nierówności społeczno-gospodarczych oraz wykorzystano wiodące, z punktu widzenia „palących” obecnie problemów, zwłaszcza w kwestii rosnącego zadłużenia samorządów terytorialnych – głosy w toczącej obecnie dyskusji teoretyków, jak i praktyków gospodarczych.

1. Czynniki decydujące o rozwoju regionów – opis metody Stec

Rozwój regionalny jest uwarunkowany wieloma czynnikami, wśród których najważniejsze to czynniki endogeniczne określające zdolność rozwojową zasobów w różnych obszarach. Istotną rolę odgrywają również czynniki egzogeniczne pokazujące zmiany w makrootoczeniu regionu, jak również czynniki informujące o zdolności regionu do reagowania na zmiany w makrootoczeniu (Strahl, 2006).

Należy pamiętać także o determinantach związanych z innowacyjnością (i w konsekwencji konkurencyjnością). Skomplikowany charakter procesów rozwojowych w województwach Polski wymusza korzystanie z różnych mierników, które pozwalają na kwantyfikację ocen regionów, podlegających badaniu. Według Stec najlepszą metodą określania kluczowych determinant rozwoju województw jest analiza czynnikowa (Stec, 2013, s. 95).

„Analiza czynnikowa stanowi zespół metod i procedur numerycznych pozwalających na przekształcenie zadanego, wstępnego zbioru danych, wzajemnie skorelowanych na nowy układ wzajemnie niezależnych czynników lub głównych składowych. Metoda jest przydatna, gdy zachodzi potrzeba zredukowania zbioru wielu wskaźników do mniejszej ich liczby lub wyłonienia czynników głównych” (Malina, 2006).

W badaniach Stec posłużono się następującymi wskaźnikami obejmującymi siedem grup:

- sytuacja demograficzna i rynek pracy;
- poziom rozwoju przedsiębiorczości;
- poziom rozwoju przemysłu i budownictwa;
- poziom rozwoju działalności innowacyjnej i badawczo-rozwojowej,

- poziom rozwoju rolnictwa;
- poziom rozwoju infrastruktury społecznej;
- poziom rozwoju infrastruktury technicznej.

Autorka wykorzystała w badaniach pakiet STATISTICA, który pozwolił na usunięcie z analizy określonych cech badanych zjawisk, zbyt nisko zróżnicowanych. Następnym krokiem była standaryzacja zmiennych i wyznaczenie macierzy współczynników korelacji, aby w kolejnych etapach wyznaczyć wartości własne macierzy korelacji R. Badania pozwoliły wyodrębnić osiem głównych czynników decydujących o rozwoju społeczno-gospodarczym województw, które wyjaśniły ponad 90% zasobów zmienności całkowitej.

Pierwszy czynnik, który wyjaśnia aż 29,5% zasobów dotyczył 12 zmiennych: salda migracji wewnętrznych i zagranicznych na 1 tysiąc ludności, przeciętnego miesięcznego dochodu na 1 osobę w złotych, procentowego udziału pracujących w usługach w pracujących w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych, udziału województwa w krajowej produkcji sprzedanej przemysłu, nakładów na działalność innowacyjną w przemyśle w odsetkach, nakładów na działalność B&R na jednego mieszkańca w złotych, zatrudnienia w działalności B+R na 1 tysiąc osób aktywnych zawodowo, wynalazków zgłoszonych do Urzędu Patentowego RP na 10 tysięcy ludności, struktury wartości brutto aparatury naukowo-badawczej województwa (Polska=100), widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych na 1 tysiąc ludności oraz abonentów telefonii przewodowej na 1 tysiąc ludności. Z powyższego zestawienia zmiennych wynika, że czynnik pierwszy pokazuje intensyfikację działalności gospodarczej związanej z rozwojem usług, unowocześnieniem przemysłu oraz wzrostem poziomu życia mieszkańców.

Drugi czynnik wyjaśniający 18% zasobów (informacji całkowitej) dotyczył 11 zmiennych: ludności na 100 km² powierzchni, liczby podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 100 km², wartości brutto środków trwałych w przemyśle w procentach wartości brutto środków trwałych ogółem, rozdzielczej sieci wodociągowej w km na 100 km², emisji zanieczyszczeń pyłowych na 1 km² w tonach, emisji zanieczyszczeń gazowych na 1 km² w tonach, nieoczyszczonych ścieków przemysłowych i komunalnych na 1 km², linii kolejowych na 100 km² oraz dróg publicznych o twardej nawierzchni na 100 km² w kilometrach. Czynnik drugi jest więc determinantą infrastruktury technicznej.

Trzeci czynnik wyjaśniający 16% zasobów dotyczył 4 zmiennych: procentowego udziału ludności miejskiej w ludności ogółem, poszkodowanych w wypadkach przy pracy na 1 tysiąc pracujących, plonów buraków cukrowych z 1 hektara oraz liczbę ciągników na 100 hektarów użytków rolnych. Czynnik trzeci dotyczy więc warunków pracy i produkcji rolnej.

Czwarty czynnik wyjaśniał 9% zasobów i dotyczył trzody chlewnej na 100 hektarów użytków rolnych oraz produkcji żywca rzeźnego na 1 hektarów użytków rolnych, co stanowi podstawę określenia produktywności rolnictwa.

Piąty czynnik wyjaśniający 6,3% zasobów dotyczył ochrony zdrowia: liczby zgonów na choroby układu krążenia na 100 tysięcy ludności oraz liczby łóżek szpitalnych na 10 tysięcy ludności.

Szósty czynnik wyjaśniał 5% zasobów związanych z rolnictwem: bydła na 100 hektarów użytków rolnych w literach.

Siódmy czynnik wyjaśniał 4,3% zasobów związanych z dochodami budżetów województw w złotych na 1 mieszkańca.

Ósmy czynnik wyjaśniał 2,6% zasobów infrastruktury w ochronie środowiska oraz turystyki: nakładów na środki trwale przeznaczonych na ochronę środowiska w złotych na 1 mieszkańca oraz turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania – udzielonych noclegów na 1 tysiąc osób.

Rozpatrując porządkowanie województw według kluczowych determinant rozwoju widoczne są istotne dysproporcje na terenie kraju. Pod względem stopnia nasycenia determinantą pierwszą, a więc intensyfikacji działalności gospodarczej związanej z rozwojem usług, unowocześnianiem przemysłu oraz wzrostem poziomu życia mieszkańców czołowe miejsca zajmują województwa: mazowieckie, dolnośląskie, pomorskie oraz małopolskie i wielkopolskie. Zaznacza się tu pozycja lidera – województwa mazowieckiego – pod względem tej determinanty rozwoju. Najmniejszym stopniem nasycenia tą determinantą charakteryzują się województwa podkarpackie, opolskie i świętokrzyskie. Wysokie wartości czynnika drugiego, który stanowi determinantę infrastruktury technicznej charakteryzują się województwa śląskie, małopolskie i opolskie, przy czym liderem jest pierwsze z wymienionych województw. Najniższym poziomem nasycenia tym czynnikiem charakteryzują się województwa: lubelskie, podlaskie, warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie oraz lubuskie. Analizując nasycenie czynnikiem trzecim, który związanych jest z warunkami pracy i z produkcją rolną, najwyższym poziomem charakteryzują się województwa: dolnośląskie, lubuskie oraz warmińsko-mazurskie. Najniższy poziom nasycenia występuje w województwie małopolskim i podkarpackim. Wyraźnie widać dominację województwa wielkopolskiego pod względem nasycenia czynnikiem czwartym, odnoszącym się do produktywności rolnictwa.

2. Niestabilność finansowa regionów w warunkach ich zróżnicowania rozwojowego

Dysproporcje rozwojowe poszczególnych województw bardzo wyraźnie widać na przykładzie regionalnego zróżnicowania sytuacji finansowej polskich gmin. Linia demarkacyjna polskiej przestrzeni społeczno-gospodarczej już od dawna przebiega wzdłuż Wisły, gdzie po jej wschodniej stronie widać znacznie gorszą kondycję rozwojową. Dotyczy ona zarówno wskaźników mikroekonomicznych i makroekonomicznych, jak i społecznych na przykład PKB na mieszkańca, ilość przedsiębiorstw sektora high-tech, efektywność sfery B+R, czy przedsiębiorczość społeczeństwa.

Interesująca jest w powyższym kontekście efektywność i skuteczność gospodarowania finansami jednostek samorządu terytorialnego¹.

Ponieważ władze administracji rządowej redystrybuują znaczną część środków budżetowych, przeznaczając je na dofinansowanie słabszych ekonomicznie województw, niższy poziom ich rozwoju nie przekłada się na niższy poziom dochodów ogółem *per capita* w samorządach gminnych.

Należy jednak pamiętać, że transfery redystrybucyjne w nikłym stopniu (jeżeli w ogóle), decydują o sanacji rozwojowej słabych regionów, ponieważ dotyczą głównie sfery socjalnej. Połowa wydatków samorządowych to pomoc społeczna. Ponadto, ustawa (Ustawa 2009, art. 242 i 243) w znacznym stopniu ograniczyła realne wydatki inwestycyjne regionów².

Tab. 1. Wyniki budżetów oraz zadłużenie gmin w Polsce w przekroju województw

Jednostka terytorialna	2000	2003	2006	2008	2009	2010	2011	Średnioroczna zmiana			
								2003	2009	2011	2006-2011
Wynik budżetów gmin (bez miast na prawach powiatu) na 1 mieszkańca [zł]											
Polska	-59,9	-21,7	-57,4	-22,6	-201	-291	-151				-64,4
Dolnośląskie	-73,1	-9,9	-62,2	-77,3	-234	-332	-147	5	14	7	
Kujawsko-pomorskie	-58,0	-20,2	-96,6	-5,9	-157	-283	-150	10	3	9	-62,7

¹ 11-12 czerwca 2014 roku odbyła się konferencja naukowa Wydziału Ekonomicznego Uniwersytetu Rzeszowskiego oraz Regionalnej Izby Obrachunkowej w Rzeszowie na temat: Efektywność i skuteczność gospodarowania finansami jednostek samorządu terytorialnego (JST) w kontekście stabilności finansowej, podczas której przedstawiciele Izby Obrachunkowych wskazywali na ogromny wzrost zobowiązań (zwłaszcza od 2007 roku) w JST wynoszący w 2014 roku ponad 69 miliardów złotych.

² Ustawa o finansach publicznych wprowadziła limit poziomu zadłużenia dla gmin, powiatów oraz województw w zależności od wypracowania skumulowanej (za 3 lata poprzedzające dany rok budżetowy) nadwyżki operacyjnej.

cd. Tab. 1.

Lubelskie	-27,2	-17,4	-52,4	30,3	-125	-357	-186	7	1	12	-82,4
Lubuskie	-42,9	-50,0	-95,9	-20,5	-237	-447	-148	15	15	8	-83,3
Łódzkie	-11,5	2,5	-61,8	-33,0	-216	-209	-100	3	10	2	-43,0
Małopolskie	-36,1	-46,6	-56,7	-44,0	-197	-234	-202	14	7	15	-65,9
Mazowieckie	-129	-12,2	-20,7	-108	-250	-199	-106	6	16	3	-35,8
Opolskie	-36,7	3,5	-74,0	45,8	-178	-332	-141	1	5	6	-69,6
Podkarpackie	-38,9	-31,2	-43,8	1,2	-146	-285	-137	12	2	5	-63,4
Podlaskie	-35,5	-22,2	-57,4	59,1	-161	-375	-131	11	4	4	-81,5
Pomorskie	-60,2	-18,7	-84,0	-36,9	-206	-308	-178	8	9	11	-80,8
Śląskie	-28,9	-58,1	-65,6	17,9	-223	-196	-99	16	12	1	-42,0
Świętokrzyskie	-43,7	3,1	-58,3	21,5	-229	-437	-217	2	13	16	-95,8
Warmińsko-mazurskie	-48,3	-34,9	-37,3	6,0	-221	-426	-187	13	11	13	-86,6
Wielkopolskie	-67,0	-20,1	-42,2	-11,3	-190	-277	-156	9	6	10	-59,7
Zachodniopomorskie	-74,8	-3,0	-91,9	-30,6	-202	-346	-195	4	8	14	-84,3
Zobowiązania gmin na 1 mieszkańca [zł]											
Polska	189	261	378	426	574	860	1018				135,7
Dolnośląskie	272	378	528	573	771	1102	1259	16	16	15	159,5
Kujawsko-pomorskie	191	247	367	402	524	798	963	9	6	7	124,7
Lubelskie	130	172	240	242	351	667	853	1	1	3	127,0
Lubuskie	150	210	399	418	630	1110	1233	4	13	14	185,3
Łódzkie	188	254	370	431	539	777	907	11	9	6	113,0
Małopolskie	167	252	397	484	622	855	1040	10	12	10	132,5
Mazowieckie	199	238	375	503	687	883	1004	7	14	9	137,0
Opolskie	235	230	268	271	406	690	816	6	3	1	117,3
Podkarpackie	166	230	319	336	469	759	883	5	4	5	120,6
Podlaskie	143	204	276	245	386	741	862	3	2	4	129,5
Pomorskie	190	293	460	477	621	941	1130	12	11	11	140,9
Śląskie	162	243	356	432	528	716	824	8	7	2	95,5
Świętokrzyskie	152	198	309	319	524	931	1157	2	5	12	180,7
Warmińsko-mazurskie	179	309	421	440	618	1022	1189	14	10	13	165,7
Wielkopolskie	195	299	371	415	535	802	970	13	8	8	124,4
Zachodniopomorskie	266	358	514	553	751	1104	1362	15	15	16	177,3
Zobowiązania do wykonanych dochodów [%]											
Polska	14,84	18,36	18,5	17,40	22,5	30,3	34,3				3,50
Dolnośląskie	21,02	25,00	24,4	22,30	29,3	37,5	40,9	16	16	14	3,93
Kujawsko-pomorskie	16,58	17,27	17,7	16,10	20,0	28,0	32,5	8	5	7	3,18

cd. Tab. 1.

Lubelskie	12,19	12,83	13,0	11,00	15,1	24,8	29,9	1	1	3	3,63
Lubuskie	12,16	14,40	18,8	17,10	24,0	39,0	42,3	2	12	16	5,40
Łódzkie	16,63	18,30	19,1	17,80	21,6	27,6	31,2	11	7	6	2,64
Małopolskie	14,97	18,13	20,1	20,40	25,0	30,4	35,1	10	13	11	3,21
Mazowieckie	10,88	16,61	17,4	19,50	25,9	30,6	33,0	5	14	8	3,62
Opolskie	20,62	16,99	14,3	11,80	17,1	26,4	30,5	7	3	5	3,58
Podkarpackie	15,00	16,67	16,4	14,40	18,8	26,0	30,4	6	4	4	3,70
Podlaskie	12,89	14,62	14,1	10,60	15,1	27,7	29,9	4	2	2	3,70
Pomorskie	15,49	19,18	20,7	17,70	22,8	30,8	34,7	12	10	10	3,21
Śląskie	14,09	17,32	18,1	18,00	21,7	26,2	28,8	9	9	1	2,25
Świętokrzyskie	13,97	14,49	15,7	14,00	20,9	31,2	39,6	3	6	13	5,02
Warmińsko -mazurskie	15,17	21,19	19,8	17,00	23,5	34,5	37,7	14	11	12	4,14
Wielkopolskie	16,79	21,13	18,5	17,00	21,6	30,3	34,0	13	8	9	3,42
Zachodnio- pomorskie	20,64	2,94	22,8	20,30	26,2	36,4	42,0	15	15	15	4,27

Źródło: (Wosiek, 2013, s. 152-153).

Analizując wyniki budżetowe oraz zadłużenie gmin w układzie wojewódzkim wyraźnie zauważa się prawidłowość, że gminy o wyższym stopniu wydatków inwestycyjnych w strukturze wydatków budżetowych mają wyższy poziom deficytów budżetowych i zadłużenia (tab. 1). Mimo, że w słabiej rozwiniętych regionach istnieje możliwość finansowania inwestycji rozwojowych długiem publicznym, pojawia się obawa o utrzymanie tej możliwości. Lokalne samorządy coraz częściej zmuszane są, ze względu na proporcje deficytu budżetowego i długu publicznego z sektora rządowego na samorządowy, do korzystania z kredytów bankowych oraz komunalnych obligacji.

Polskie Izby Obrachunkowe alarmują, że koszty obsługi zadłużenia drastycznie rosną, a samorządy w geście rozpaczają „rolują” długi, co oznacza przerzucenie długu na przyszłe pokolenia (kredyty konsolidacyjne).

Krytykowane jest również upolitycznienie samorządów, czego konsekwencją staje się marnotrawstwo środków finansowych oraz powierzania jednostkom samorządu terytorialnego (JST) usług bezprzetargowych, co dodatkowo pogłębia nadmierne zadłużenie. Zaniżane są też – celowo (według Izby Obrachunkowych jest to powszechna praktyka) koszty w celu wymuszeń zdobywania środków na pokrycie zaciągniętego wcześniej długu. Pojawiające się propozycje dotyczące przekazywania samorządom terytorialnym nie dochodów, lecz źródeł dochodów, w celu sanacji

finansów JST, nie wydają się realne w ramach obowiązującego obecnie systemu finansów publicznych³.

3. Asymetria dobrobytu ekonomicznego lokalnych społeczności

Ideę dobrobytu ekonomicznego można rozpatrywać z punktu widzenia określonych wskaźników na przykład PKB *per capita* oraz zagrożenia ubóstwem poziomym i jakości życia⁴. Ogólny wskaźnik jakości życia wynika z wielowymiarowej analizy uwzględniającej mierniki obiektywne i subiektywne ośmiu wymiarów jakości życia: dobrobytu materialnego, kapitału społecznego, poziomu cywilizacyjnego, dobrostanu społecznego, fizycznego i psychicznego, stresu życiowego oraz patologii. Po wystandaryzowaniu suma wskaźników cząstkowych stanowi wskaźnik ogólny informujący o dystansie miary szczegółowej do średniej z próby (Czapiński i Panek, 2011).

Według poziomu PKB *per capita* potwierdza się niekorzystna sytuacja na obszarze Polski Wschodniej, w województwach: lubelskim, podkarpackim, podlaskim, świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim. Na drugim biegunie znalazły się województwa: mazowieckie, dolnośląskie, śląskie i wielkopolskie. Region mazowiecki zdecydowanie uplasował się na pierwszym miejscu, jeśli chodzi o wskaźniki poziomu i jakości życia (tab. 2).

W zdecydowanej większości województw w Polsce, analizując dochody i wydatki gospodarstw domowych, widać małe „pole manewru” w dysponowaniu wolnymi środkami na potrzeby „wyższego” rzędu (wynika to również z braku odczuwania tych potrzeb oraz z ostrożności asekuracyjnej przed pogorszeniem sytuacji materialnej). Według *Diagnozy społecznej 2011* (Czapiński i Panek, 2011), przestrzenne zróżnicowanie PKB *per capita* i zagrożenie ubóstwem można ocenić, badając poziom życia opierając się na taksonomicznej miarze rozwoju⁵, w której wy-

³ Powyższą opinię, oprócz autorek niniejszego tekstu, wyrazili podczas Sesji Plenarnej: Problemy efektywnego zarządzania finansami jednostek samorządu terytorialnego prof. M. Stec (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie) oraz prof. K. Surówka (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie), przypis 1.

⁴ Powyższe wskaźniki zastosowane zostały w badaniach M. Leszczyńskiej, dotyczących spójności społeczno-ekonomicznej w regionie na tle zróżnicowania gospodarstw domowych w Polsce (Czapiński i Panek, 2011).

⁵ Taksonomiczna miara warunków życia stanowi wielkość syntetyczną, w której bada się wypadkową w oddziaływaniu wszystkich zmiennych i przyjmuje wartości w przedziale [0;1]. Im wartość bliższa zeru, tym lepsze warunki życia w województwie.

stępuje 60 zmiennych: dochody (1 zmienna), wyżywienie (11), zasobność materialna (18), warunki mieszkaniowe (8), kształcenie dzieci (6), ochrona zdrowia (8), uczestnictwo w kulturze (5), wypoczynek (3).

Tab. 2. Wybrane wskaźniki społeczne w ujęciu wojewódzkim w latach 2009-2011

Województwo	PKB/per capita w 2009		Wskaźnik zagrożenia ubóstwem w 2010		Wskaźnik poziomu życia				Wskaźnik jakości życia			
	Polska = 100	ranking	[%]	ranking	ogółem		ranking		ogółem		ranking	
					2009	2011	2009	2011	2009	2011	2009	2011
Dolnośląskie	109,0	2	15,9	6	0,480	0,732	7	14	0,06	0,01	4	7
Kujawsko-pomorskie	84,7	10	19,2	11	0,642	0,492	11	5	-0,03	-0,08	10	12
Lubelskie	67,2	16	30,7	15	0,681	0,667	13	11	-0,17	-0,08	14	13
Lubuskie	85,4	9	23,3	13	0,553	0,700	9	13	-0,20	-0,13	16	15
Łódzkie	91,3	6	17,8	10	0,726	0,736	14	15	-0,11	-0,07	12	11
Małopolskie	85,8	8	17,7	9	0,410	0,539	6	6	0,04	0,07	5	3
Mazowieckie	160,1	1	15,0	4	0,390	0,290	5	1	0,04	0,10	6	1
Opolskie	81,7	11	14,7	3	0,280	0,331	1	2	0,12	0,02	2	6
Podkarpackie	68,5	15	24,1	14	0,645	0,582	12	9	-0,08	-0,02	11	8
Podlaskie	73,7	14	13,4	2	0,535	0,543	8	7	-0,15	-0,09	13	14
Pomorskie	97,3	5	15,1	5	0,340	0,569	4	8	0,12	0,06	1	4
Śląskie	107,2	3	12,4	1	0,289	0,459	2	4	0,03	0,03	8	5
Świętokrzyskie	77,6	12	23,2	12	0,740	0,677	15	12	-0,18	-0,27	15	16
Warmińsko-mazurskie	73,8	13	15,1	5	0,741	0,755	16	16	-0,03	-0,07	9	10
Wielkopolskie	106,3	4	17,6	80,335	0,335	0,323	3	3	0,10	0,07	3	2
Zachodniopomorskie	87,9	7	17,4	7	0,570	0,591	10	10	0,04	-0,06	7	9

Źródło: (Leszczyńska, 2013, s. 136).

Z badań wynika, że warunki życia społeczeństw (gospodarstw domowych) są zdeterminowane regionem zamieszkania. W najlepszym położeniu znalazło się województwo mazowieckie, opolskie i wielkopolskie, w najgorszym: warmińsko-mazurskie, świętokrzyskie, łódzkie, lubelskie i podkarpackie.

Podsumowanie

Badania przekroju regionalnego oparte na wybranych wskaźnikach społeczno-ekonomicznych wyraźnie wskazują na dysproporcje rozwojowe regionów. Bardzo wyraźna staje się ich struktura hierarchiczna, w której we wszystkich niemal porównaniach na szczycie znajduje się województwo mazowieckie, zaś na dole hierarchii lubelskie, podkarpackie, warmińsko-mazurskie, podlaskie i świętokrzyskie.

Analizując drastyczne nierówności regionów w zakresie ich finansowania, możliwości rozwojowych i poziomu życia gospodarstw domowych należy zwrócić uwagę na konieczność pilnego wprowadzenia w życie priorytetów polityki regionalnej mającej na celu zmniejszanie się dysproporcji, takich jak: przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu (dobra i usługi), podniesienie rangi rodziny, zapobieganie migracji zarobkowej, zapewnienie równomiernego dostępu do usług edukacyjnych i w ochronie zdrowia oraz usprawnianie systemu instytucjonalnego.

Brak spójności gospodarczej województw, a zwłaszcza ogromne zróżnicowanie w wytwarzaniu PKB wpływa na poziom dochodów i jakości życia. Są one daleko niewystarczające z punktu widzenia samorządów gminnych, które wynikają z deficytu państwa i długu finansów publicznych. Mimo wprowadzonych rewizji składek emerytalnych (Fundusze OFE) ze względu na ogromne potrzeby finansowe, związane z funkcjonowaniem państwa, na przykład rosnące z roku na rok nakłady na świadczenia zdrowotne, zadłużenie sektora *general government* jest niebezpiecznie wysokie.

Obecne przesunięcie niemal całkowitej odpowiedzialności za warunki bytowe mieszkańców, stan infrastruktury technicznej i społecznej, rozbudowę oraz utrzymanie dróg lokalnych i krajowych, jak również ochronę środowiska, na władze lokalne (administrację terenową), bez pełnego zabezpieczenia finansowego – przyniosło budżetowi państwa oszczędności kosztem wzrostu zadłużenia jednostek samorządu terytorialnego.

Ogromna zależność własnych dochodów od podatków dochodowych (zwłaszcza PIT) zwiększyła wrażliwość budżetów jednostek samorządu terytorialnego na wahania koniunktury. Zwłaszcza w dramatycznej sytuacji znalazły się regiony z dominującym udziałem gmin wiejskich oraz samorządy na terenach osiągniętych strukturalnym, permanentnym bezrobociem.

Program konsolidacji finansów publicznych, ukierunkowany na redukcję uprawnień socjalnych Polaków oraz wzrost obciążeń podatkowych w dłuższej perspektywie czasowej jest związany z ryzykiem zmniejszenia popytu krajowego (wzrostu ekonomicznego kraju), co może mieć niekorzystne reperkusje dla dochodów budżetu państwa.

Literatura

1. Czapiński J., Panek T. (2011), *Diagnoza społeczna 2011*, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa
2. Leszczyńska M. (2013), *Spójność społeczno-ekonomiczna a regionalne zróżnicowanie gospodarstw domowych w Polsce w świetle wybranych wskaźników społecznych*, w: M.G. Woźniak (red.), *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy*, Zeszyt Naukowy 34, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów
3. Malina A (2006), *Analiza czynnikowa jako metoda klasyfikacji regionów Polski*, Przegląd Statystyczny 1
4. Stec M. (2013), *Determinanty rozwoju społeczno-gospodarczego województw Polski*, w: M.G. Woźniak (red.), *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy*, Zeszyt Naukowy 34, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów
5. Strahl D. (2006), *Metody oceny rozwoju regionalnego*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Wrocław
6. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (tekst jedn. Dz. U. nr 157, poz. 1240 z późn. zm.).
7. Wosiek M. (2013), *Regionalne zróżnicowanie sytuacji finansowej gmin w warunkach dysproporcji rozwojowych w Polsce*, w: M.G. Woźniak (red.), *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy*, Zeszyt Naukowy 34, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów

Financial and developmental instability of regions and the well-being of local communities

Abstract

The paper addresses the developmental disparities among Polish regions and the problems of financing local authorities in the context of financial stability. Additionally, the socio-economic differences of living standards and the quality of life of the society (households) is analysed. Research into regional development is discussed and systematized. Actions to reduce imbalances in socio-economic development of Polish regions are proposed.

Keywords

developmental disparities, budget deficits of regions, asymmetry of prosperity

Author information

Eliza Frejtag-Mika

University of Technology and Humanities in Radom
Jacka Malczewskiego 29, 26-600 Radom, Poland
e-mail: efrejtagmika@interia.pl

Katarzyna Sieradzka

University of Technology and Humanities in Radom
Jacka Malczewskiego 29, 26-600 Radom, Poland
e-mail: katarzyna.sieradzka@onet.eu